

Література

1. Бачуріна І. В. Тенденції розвитку внутрішньодержавних та міжнародних аграрних ринків / І. В. Бачуріна // Економіка АПК. – 2007. – № 8. – С. 106 – 109.
2. Бондар О. С. Економічні умови функціонування регіонального аграрного ринку / О. С. Бондар // Економіка АПК. – 2003. – № 8. – С. 133 – 137.
3. Гладій М. В. Формування оптового ринку в Україні / М. В. Гладій // Економіка АПК. – 2007. – № 5. – С. 41 – 43.
4. Губені Ю. Е. Розвиток системи регулювання аграрного ринку в Чеській Республіці: організаційний та фінансовий аспекти / Ю. Е. Губені // Економіка АПК. – 2007. – № 5. – С. 66 – 72.
5. Савощенко А. С. Інфраструктура товарного ринку / А. С. Савощенко – К. : КНЕУ, 2005. – 336 с.
6. Фостолович В. А. Розвиток інфраструктури аграрного ринку / В. А. Фостолович, В. П. Бралатан // Економіка АПК. – 2007. – № 3. – С. 112 – 114.

УДК 338.1: 334.722

Кукіна Н. В.
ст. викладач
Таврійський ДАТУ

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ ГОСПОДАРЮВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ

Анотація. Проведено порівняльний аналіз економічної діяльності різних категорій господарювання в аграрному секторі. На основі прогнозу визначено перспективного товаровиробника регіону.

Постановка проблеми. Минуло вже майже десять років функціонування в Україні створеної організаційної структури сільськогосподарського виробництва, сформованої на початку 2000 року в результаті реорганізації та реструктуризації колективних і державних аграрних підприємств у організаційно-правові форми ринкового типу. При цьому істотно розширюється землекорис-

тування господарств населення, діяльність яких на сьогодні не обмежується лише виробництвом для власного споживання. У зв'язку зі змінами, що відбулися в сільськогосподарському виробництві в контексті аграрної реформи, виникають нові аспекти дослідження. Це насамперед стосується проблем, пов'язаних із підвищенням ефективності аграрної сфери, покращенням рівня господарювання, вдосконаленням ресурсозабезпечення виробництва та пошуку пріоритетних категорій господарювання. Саме це й визначає актуальність проведеного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку аграрного підприємництва присвячені дослідження багатьох вітчизняних учених-економістів, серед яких варто виділити П. І. Гайдуцького, М. Х. Корецького, Ю. С. Коваленка, М. Й. Маліка, Л. Ю. Мельника, В. Я. Мессель-Веселяка, О. М. Онищенко, П. Т. Саблука, В. В. Юрчишина. В їхніх працях поєднуються теоретичні розробки і практичні дослідження щодо становлення і розвитку підприємництва в Україні, а також висвітлюються питання, пов'язані з впливом внутрішніх та зовнішніх факторів на економічні результати господарювання. Проте сьогодні малодослідженими залишаються регіональні економічні аспекти розвитку категорій господарювання.

Мета статті. Основна мета дослідження полягає у з'ясуванні особливостей становлення аграрних формувань Запорізького регіону різних категорій господарювання, оцінці ступеня їх самовідтворення, ефективності функціонування та перспективи розвитку.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах у розвитку аграрного сектору Запорізького регіону, як і в Україні в цілому, чітко окреслилися нестабільні тенденції функціонування сільськогосподарських підприємств. Це проявилось, насамперед, у економічно нелогічній конкуренції з особистими селянськими господарствами, незначному загальному підвищенні рівня виробництва сільськогосподарської продукції та її невпевненому зростанні в сільськогосподарських підприємствах. Про це переконливо свідчать дані табл.1.

Ринкові перетворення в регіоні зумовили значне вивільнення

Таблиця 1

Динаміка обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в аграрному секторі Запорізького регіону за період 2000-2009 рр.

Показники	2000 р.			2003 р.			2006 р.			2009 р.			Зміна в 2009 р. до 2000 р.		
	Сільськогосподарські підприємства	Фермерські господарства	Господарства населення	Сільськогосподарські підприємства	Фермерські господарства	Господарства населення	Сільськогосподарські підприємства	Фермерські господарства	Господарства населення	Сільськогосподарські підприємства	Фермерські господарства	Господарства населення	Сільськогосподарські підприємства	Фермерські господарства	Господарства населення
Площа сільськогосподарських угідь, тис. га	1690,9	172,1	383	1402,7	240,2	506,8	1316,1	279,9	652,7	1079,9	326,6	747,5	-611,0	+154,5	+364,5
Валова продукція у порівнянних цінах 2005 року, млн. грн.	1213,4	78,2	1605	892,6	103,9	1478,3	1572,4	258,7	1973,9	1640,5	310,3	1576,4	+427,1	+232,1	-28,6
Продуктивність 1 га, грн.	717,6	1086,1	4190,6	636,3	432,6	2916,9	1194,7	924,3	3024,2	1519,1	950,1	2108,9	+801,5	-136,0	-2081,7
Частка, %:															
у земельних угіддях	75,3	7,7	17,0	65,3	11,2	23,5	58,5	12,5	29,0	50,1	15,2	34,7	-25,2	+7,5	+17,7
у валовій продукції	41,9	2,7	55,4	36,1	4,2	59,7	41,3	6,8	51,9	46,5	8,8	44,7	+4,6	+6,1	-10,7
Співвідношення частки у продукції до частки в угіддях	0,56	0,35	3,26	0,55	0,38	2,54	0,71	0,54	1,79	0,93	0,58	1,29	+0,37	+0,23	-1,97

Джерело: розраховано за даними Запорізького обласного управління статистики [1]

працевдатного сільського населення. За цих умов виникла проблема самозайнятості на селі, що частково розв'язується за рахунок створення фізичних осіб - господарств населення, які є основним джерелом доходів селян. Нині в цьому секторі господарювання у користуванні знаходиться 747,5 тис. га (34,7 %) сільськогосподарських угідь, виробляється 44,7 % всієї валової сільськогосподарської продукції регіону, а це далеко не позитивна риса екстенсивного ведення аграрного бізнесу області.

Можна однозначно стверджувати, що в структурі аграрного сектору Запорізької області домінують господарства населення, які за умов гіршого забезпечення земельними ресурсами та переважання виснажливої ручної праці забезпечили у 2009 році у 1,4 рази вищу продуктивність гектара землі – 2108,9 грн. проти 1519,1 грн. в аграрних підприємствах і 950,1 грн. – у фермерських господарствах. Якщо порівняно з 1990 роком обсяги виробництва в сільськогосподарських підприємствах скоротилися на 59,3 %, то в господарствах населення вони зросли на 19,1 %. Частка підприємств знизилася навіть у виробництві тих продуктів, які вважались виключно їхньою компетенцією: вони у 2009 році виробили 78,2 % соняшнику, 79,4 % – зернових та 73,8 % яєць. А по таких продуктах як м'ясо, молоко, плоди і ягоди, овочі й картопля питома вага сільськогосподарських підприємств зменшилася відповідно до 46,8 – 0,7 %. Привертає увагу ще один факт. В означеному періоді продуктивність 1га сільськогосподарських угідь у сільськогосподарських підприємствах зросла на 801,5 грн., тоді як у господарствах населення вона скоротилась на 2081,7 грн./га, але за абсолютним рівнем залишається набагато вищою.

Показник співвідношення між питомою вагою продукції та угіддях, що демонструє здатність до самовідтворення, у сільськогосподарських підприємствах і фермерських господарствах має в цілому стабільний характер, але залишається набагато нижчим, ніж у господарствах населення – в 1,39 рази. А це переконує, що в сільськогосподарських підприємствах віддача землі, а саме основного засобу сільськогосподарського виробництва – досить низька.

У зв'язку з цим виникає питання – хто забезпечить подальший розвиток аграрного сектору: сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства чи господарства населення, і які форми господарювання у складі підприємств є такими, що можуть розвиватися шляхом самовідтворення. Щоб відповісти на перше питання, потрібно, щонайменше, визначити основні тенденції розвитку сільськогосподарського виробництва у різних категоріях господарювання Запорізької області. Для цього було проведено вирівнювання динамічного ряду валової сільськогосподарської продукції в порівняних цінах з метою прогнозування її величини у майбутньому для кожної окремої категорії господарювання (табл. 2.).

З наведених даних можна сказати, що в майбутньому сільськогосподарське виробництво Запорізької області буде сконцентроване не у господарствах населення, а у сільськогосподарських підприємствах що доводять позитивні показники статистичного рівняння. Так, за нашими прогнозованими підрахунками (рис. 1), вже у 2010 році сільськогосподарські підприємства займуть на регіональному ринку лідируючі позиції, забезпечивши найбільшу долю у структурі виробництва валової продукції – 48 % проти 42 % господарств населення та 10 % фермерських господарств.

Таблиця 2

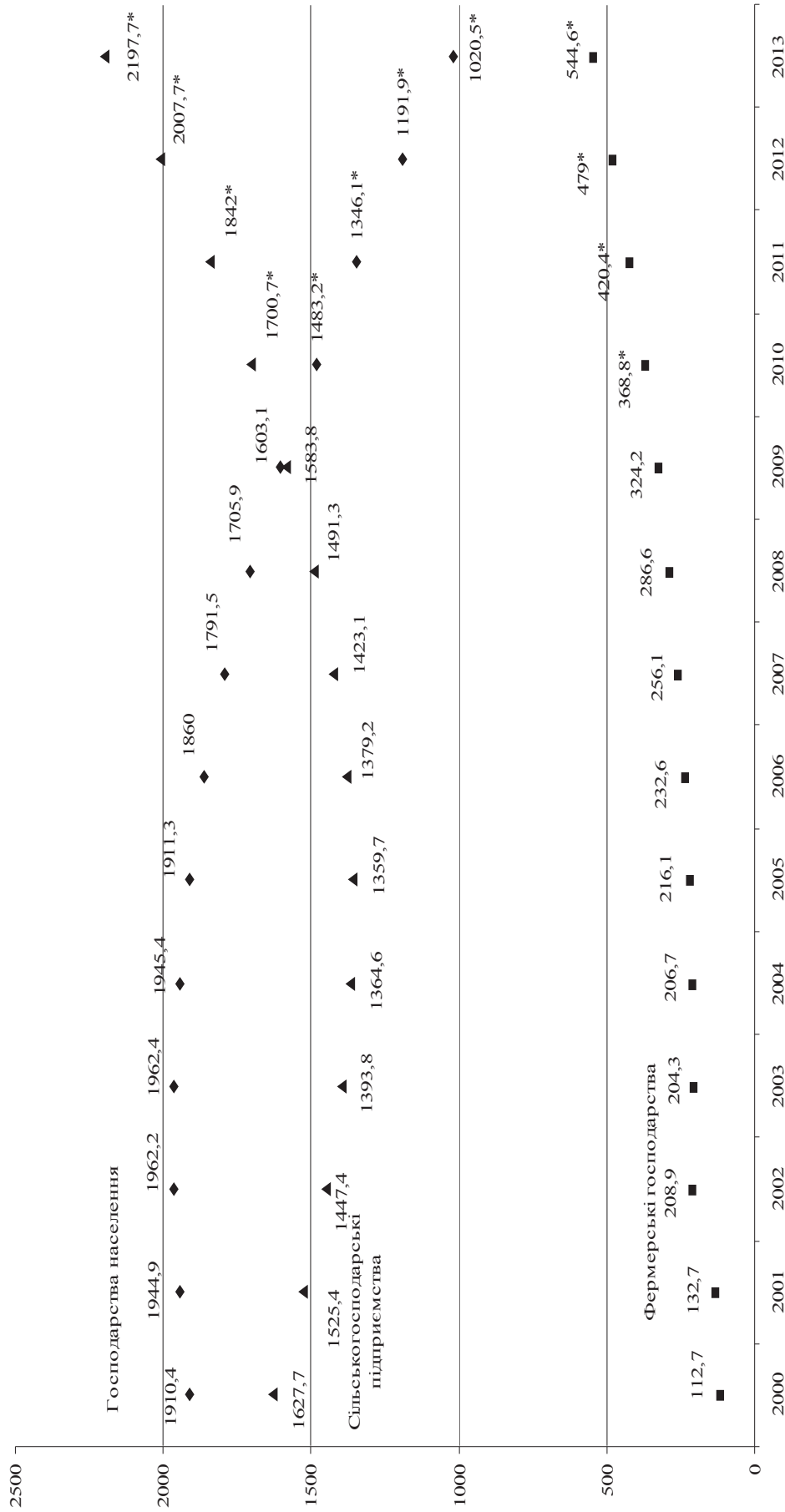
Статистичні рівняння господарств різних категорій, що характеризують динаміку виробництва валової продукції у Запорізькій області

Господарська категорія	Рівняння динаміки виробництва валової сільськогосподарської продукції
Господарства населення	$y = 1859,9 - 59,9t - 8,6t^2$
Сільськогосподарські підприємства	$y = 1379,2 + 31,7t + 12,2t^2$
Фермерські господарства	$y = 232,6 + 19,9t - 3,5t^2$

Джерело: розраховано автором

Проте така ситуація має логічні доводи. По-перше, на нашу думку, існуючі сьогодні переваги господарств населення властиві лише умовам економічної

Таврійський державний агротехнологічний університет

* - прогнозований розмір валової продукції, тис. грн.

Рис. 2. Вирівнювання динамічного ряду валової продукції у різних категоріях господарств по параболі

Джерело: розраховано автором

кризи в аграрній сфері, а, отже, є неглобальними і тимчасовими. Проте недолік такої організаційної форми є глобальним – її основа це не інновації, а примітивність; це не експлуатація техніки, а експлуатація живої праці. У розрахунку на 1 люд.-год. у сільськогосподарських підприємств області у 2009 р. вироблено в середньому 20,1 грн. валової продукції, тоді як в особистих селянських господарствах – 6,8 грн., що утричі менше від такого показника в підприємствах. І це логічно, оскільки за своїми розмірами і рівнем технічної оснащеності ці господарства не здатні запроваджувати досягнення науково-технічного прогресу. Їх базисом була і залишається фізична праця селянства.

По-друге, подібна економічна ситуація характерна і для юридичного представника дрібного аграрного бізнесу – фермерства. Не дивлячись на збільшення розмірів землекористування за період з 2000 по 2009 рік на 154,5 га угідь, показник продуктивності 1 га знизився на 136 грн., що говорить про низький рівень матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва. Так у 2009 році на 319,3 тис. га ріллі фермерські господарства Запорізької області мали 1901 трактор, або на 1 трактор припадало 168 га ріллі, тоді як у США – 28га, Великобританії – 13га, Франції – 12га, Німеччині – 5га [2, с.13, 53]. На 157,9 тис. га зернових та зернобобових культур фермерські господарства області мають 498 зернокомбайнів, тобто на 1 комбайн приходиться 317 га посівів зернових культур, тоді як у США – 67 га, Великобританії – 71 га, Франції – 63 га, у Німеччині – 36 га [3, с. 25, 53].

Висновки. Отже, на нашу думку, створені в процесі реформування аграрного сектора України невеликі за розмірами, технологічно примітивні, неоснащені технічно і незабезпечені фінансово особисті селянські та фермерські господарства, які не здатні забезпечити прогрес галузі, не можуть бути визнані організаційно-правовою формою на перспективу. У перспективі крупнотоварні сільськогосподарські виробники, які є виробничо-господарськими осередками середніх і великих розмірів, що зберігають за собою можливість нарощування ресурсного потенціалу, інтенсифікації виробництва, удосконалення галузевої і виробничо-господарської структури й підвищення на цій основі соціально-економічної результативності розвитку аграрного сектору.

***Аннотація.** Проведен сравнительный анализ экономической деятельности разных категорий хозяйствования в аграрном секторе. На основе прогноза установлен перспективный товаропроизводитель региона.*

***Summary.** The comparative analysis of economic activities of different categories of managing in agrarian sector is carried out. On the basis of the forecast the perspective commodity producer of region is established.*

Література.

1. Сільське господарство Запорізької області * 1990-2009 рр. Статистичний збірник. – Запоріжжя: Запорізьке обласне управління статистики, 2010. – 162 с.
2. Развитие аграрной сферы Запорожской области. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.lol.org.ua/showart.ptp?>
3. Фермерські господарства Запорізької області у 2009 році. Статистичний збірник. – Запоріжжя: Головне управління статистики у Запорізькій області, 2010. – 71 с.

УДК: 339.564:332.142.4 (477)

Кутідзе Л. С.

к. е. н.

Запорізький національний університет

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

***Анотація.** У статті визначені елементи експортного потенціалу регіону та обґрунтовано виділення у його структурі інституціонального, інфраструктурного, інноваційного та маркетингового потенціалів як факторів його формування та розвитку.*

***Ключові слова:** Експортний потенціал регіону, інституціональний потенціал, інфраструктурний потенціал, інноваційний потенціал, маркетинговий потенціал.*

Постановка проблеми. Процеси глобалізації, що відбуваються у світі потребують нових підходів до визначення напрямків розвитку, як національної економіки, так і регіональних економічних систем. Зовнішня торгівля, а особливо її експортна складова, відіграють все більш значну роль у розвитку економіки України. Експорт є головним джерелом надходжень валюти, яка необхідна для закупівлі за кордоном обладнання, споживчих товарів, для поповнення валютних резервів країни, оплати зовнішніх боргів, забезпечення